

MAJOR ISTVÁN

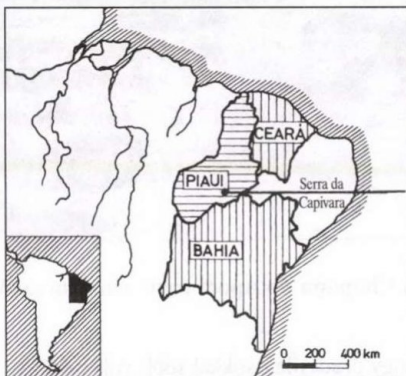
A falfirkálók földje

Gondolom, nem csak én bosszankodom – a világ nagyvárosainak utcáit járva – a telefirkált falú épületek láttán. Ugyanis ez a jobb érzésű embereket joggal megbotránkoztató szokás nem hazai különlegesség. Tapasztalataim szerint már az egész világon működnek a falfirkálók, és teljesen mindegy számukra, hogy egyszerű lakóház, középület, műemlék vagy akár nemzeti emlékmű, esetleg templom az, amit telefirkálnak. Sőt minél feltűnőbb, ismertebb az épület, annál nagyobb „dicsőség” az összerondítása. Ami számomra a legmegdöbbentőbb, hogy ezeknek az irkafirkáknak még a stílusa is szinte azonos az egész világon, talán azt jelezvén, hogy világunkban ez valószínűleg az azonos módon eltorzult lelkű emberek produktuma.

A falfirkálás szokása viszont biztosan nem új keletű dolog. Dél-Amerika ritkán lakott, a kutató ember számára még nagyon sok ismeretlen titkot rejtő világában viszonylag gyakran találkozhatunk sok évezreddel ezelőtt élt emberek sziklarajzaival, ám ezek egészen más okokból kerültek a falra, mint a kései utódok firkálmányai. Stílusuk, jellegük is különböző, még egymáshoz közel eső helyeken is. Az északkelet-brazíliai földháromszög területe igen jól ismert ebből a szempontból, hiszen a földrész leggazdagabb, világviszonylatban is jelentős prehistorikus sziklarajzai itt vannak. Feltárásuk, feldolgozásuk évtizedek óta folyik nemzetközi együttműködéssel. Am még napjainkban is egyre újabb, érdekesebb, titokzatosabb lelőhelyeket találnak a száraz trópusi bozótvilág eldugott sarkaiban. Ezek valószínűleg hosszú évtizedekre ellátják munkával a régészet, a néprajz, de még a paleo-ökológia kutatóit is. Ezúttal az északkelet-brazíliai Piauí, Ceará és Rio Grande do Norte állam területén nemrégismertté vált régészeti lelőhelyekre kalauzoljuk olvasóinkat, sőt bemutatunk olyan sziklarajzokat, amelyet eddig soha nem írt le, nem fényképezett le senki.

A forró bozótvilág titkai

A forró, lombhullató trópusi bozóterdő, a caatinga több mint egymillió négyzet-kilométernyi területet foglal el az északkelet-brazíliai földháromszögben. Természeti adottságai – különösen a hőmérséklet és a csapadék tekintetében – olyan szélsősége-

sek, hogy Földünk más, hasonló jellegű vidékein csak sivatagokat, jobb esetben félsivatagokat találunk. Itt mégis erdő borítja a vidéket, igaz, hogy a száraz évszakban – ami júliustól januárig tart – kiégett, kopár, forró és egyhangú szürke e táj. Azt mondják a helyi lakosok, hogy a száraz caatingában csak a papagáj, a kaktusz és a gyík zöld. Az évi átlaghőmérséklet itt a legmagasabb bolygónkon! Nappal állandóan 30 fok feletti a hőség, és éjszakára sem hűl le 25 fok alá. Ennek megfelelően ugyancsak e vidéken a legmagasabb a párolgás értéke, több mint 2000 mm. Különösen a száraz évszakban kínzó a forróság, amikor alig látni felhőt az égen, ugyanakkor állandón fúj a szél. A csapadék kevés, és eloszlása is roppant egyenetlen. Az esős évszak idején lehet, hogy csak 350 mm-nyi eső esik – ami a trópusokon a sivatagokra jellemző –, de az is lehet, hogy 1700 mm, amennyi viszont már az atlanti esőerdők csapadékmennyisége. Az átlagos érték

A Serra da Capivara Nemzeti Park területén a valaha élt emberek is meglevenednek

400-600 mm, de ilyen nagy változatosság a nedves évek és a száraz, aszályos évek között szintén nem fordul elő sehol a világban. A csapadék és a párolgás közötti különbség jóval 1000 mm feletti, ami ismét „világcsúcsot” jelent. A caatinga talajtakarója sekély, termékenysége pedig alacsony. Ennek oka elsősorban az alapkövet, amely ősi kristályos gránit és gneisz. Ezek roppant ellenálló, vizet át nem eresztő kőzetek, kémiai mállásukkor pedig kaolin típusú agyagásványok képződnek, amelyek sem a vizet nem képesek megtartani, sem pedig a növényi tápanyagokat nem tudják megkötni. Nincs üledékréteg, amely a talajvizet tárolná, tehát ez sem segíti a száraz évszak átvészeléséhez.

Vajon mi lehet az oka annak, hogy ezen a szélsőségekkel teli vidéken mégis viszonylag gazdag a biodiverzitás, a növénytakaró döntő része pedig fákból áll? A titok nyitja az időben keresendő. A caatinga a Föld egyik legősibb szárazföldi növénytakarója. Nem biztos, hogy eredetileg pontosan ezen a helyen keletkeztek a szárazsággal, forrósággal, sanyarú tápanyagviszonyokkal dacoló növények. Tudjuk például, hogy nem is olyan társágosan régen, a jégkorszak idején, a ma esőerdőkkel borított Amazonas medencéje a maihoz jóval szárazabb volt, és csak a nagy folyók közvetlen közelében voltak esőerdők, a belső területeket száraz szavannák borították. Ugyanabban az időben viszont a caatinga vidékén örökzöld erdők díszlettek, és bővízű folyók hálózta be a tavakban, mocsarakban gazdag tájat. A földtörténet során többször is előfordult ez az „éghajlatsere”, de mindig lassú folyamatként, és mindig trópusi körülmények között. Az élővilágnak – elsősorban a helyhez kötött növényvilágnak – mindig volt elegendő ideje ahhoz, hogy alkalmazkodjon a változásokhoz, hogy a növények „helyet cseréljenek”. Érdekes módon pontosan napjainkban derült fény arra, hogy például Amazonia erdőrengetegekben nagyon sok olyan fafaj él, amelynek eredeti hazája a ma száraz lombhullató bozót-erdővel borított caatinga volt. Európában vagy Észak-Amerikában hasonló folyamat játszódott le a jégkorszak után, amikor a délre húzódnak a növénytakaró fokozatosan újból meghódíthatta a jégmentessé vált területeket.

Amikor a legutolsó klímaváltozás bekövetkezett, és az északkelet-brazíliai föld-

háromszög éghajlata kezdett egyre szárazabbá válni, akkor éltek ezen a vidéken azok a népek, amelyek létezésük emlékeként ránk hagyták sziklarajzaikat. Szinte csak ezeket, egyéb mást nem. Egy-két kezdetleges kőszerszámon kívül nem maradt utánuk semmi. Nem voltak épületeik, nem laktak barlangokban, és nem égettek cseppet, mint az Amazonas torkolatánál, Marajó szigetén a velük közel egy időben élt rokonaik. Hátrahagyott rajzaik, szimbolikus jeleik, a „falfirkák” alapján kellene megfejtenünk titkaikat. Kik voltak, honnan jöttek, hogyan éltek, hová tűntek?

A „falfirkák” üzenete

A leghíresebb sziklarajzok Piauí állam területén találhatók, ahol eddig több mint 350 lelőhelyet tartanak számon. *Niède Guidon* francia származású brazil professzorasszony 25 évet szentelt e lelőhelyek kutatására, és az általa vezetett nemzetközi kutatócsoport sorra feldolgozta a jelentősebb lelőhelyeket. A *Serra da Capivara Nemzeti Park* területén pedig létrehozták az Amerikai Ember (Homem Americano) Szabadtéri Múzeumot, amely az egykor itt élő emberek életét hivatott bemutatni – elsősorban a nagyszámú sziklarajz alapján. Ezen a helyen sok olyan rajz van, ami vadászokat, rituális szexuális jeleneteket ábrázol és az itt élő állatok elevenednek meg rajtuk. A térség egyéb sziklarajzai inkább szimbolikus ábrák, vonalrendszerek, tenyérnyomatok, kevés figurális elem található közöttük, így ezekből igen nehéz kiolvasni, hogyan élhettek az alkotók. Az egyértelműen megállapítható, hogy akkoriban lényegesen nedvesebb időjárás volt ezen a területen. Olyan állatok ismerhetők fel a rajzokon, amelyek ma már nem élnek erre fel. Nemcsak az erdei vadakra vonatkozik ez, hanem az azóta kihalt állatokra is. Az óriás tatu, a kardfogú tigris kortársai voltak az egykori vadászoknak, és megtalálták a táborhelyükön az elefántnyi, nyolc méter magasra növő óriáslajhár csontjait is. Ezekkel a csontleletekkel, meg a rajzok közelében található faszénmaradványokkal azonban nem árt óvatosan bánni, mert nem mindig lehet összefüggésbe hozni őket az őslakókkal. Alapos vihart kavart tudományos körökben például az a bejelentés, amelyet e fossziliák analízise nyomán tett közzé az itt dolgozó kutatócsoport.

A délkelet-brazíliai prehistorikus sziklarajzok, eltérően az európaiaktól, nem barlangokban, hanem szabadon álló sziklafelületeken vannak. Errefelé nincsenek mészkőhegyek, a homokkő vagy a gránit-sziklák mállásakor keletkező függőleges, olykor kifelé hajló falformák adtak lehetőséget a rajzok elkészítéséhez. Természetesen ezek jóval sérülékenyebbek, mint a barlangok falán találhatók, ezért biztos,

A szerző felvételei

A Chapada do Apodi területén a mészkőfelszínbe mély árkokat vájta a csapadékvíz

hogy eredetileg sokkal több volt belőlük, mint amit ma láthatunk. Az évezredes erózió nagy részüket már tönkretette, elpusztította. Csak ott maradtak fenn a rajzok, ahol a fal elhelyezkedése, fekvése elegendő oltalmat adott az időjárás viszontagságainak átvészeléséhez. De ezek a falak nemcsak a sziklarajzokat óvták meg, hanem az alattuk, a szikla lábánál felhalmozódott üledéket is, benne az esetlegesen előforduló fossziliával, elszenesedett fával. Amikor a kutatók a falfestményeket vizsgálták, feltételezték, hogy a sziklafalak árnyékában volt a rajzok készítőinek táborhelye vagy állandó lakhelye is, és hogy az ott talált leletek összefüggésbe hozhatók a lakókkal. Tekintettel arra, hogy – mint említettem – ezeken a lelőhelyeken a rajzokon kívül szinte semmi nem maradt meg, ami az alkotók kilétére vagy itt-tartózkodásuk idejére választ adott volna, a kutatók a faszénmaradványok C 14 vizsgálatával kívánták meghatározni a sziklarajzok keletkezésének dátumát. A kormeghatározásokat São Paulo és Európa egyetemein végezték el, és ezek a vizsgálatok megdöbbentő eredményt hoztak. Valamennyi analízis 50 ezer év körüli határozta meg a faszénmaradványokat! Ez alapjaiban rengette meg az amerikai földrészt benépesülését magyarázó és elfogadott ún. „Clovis-elméletet”, amely szerint az Újvilág benépesülése a legutolsó eljegesedést követően, 12-15 000 évvel ezelőtt történt. Az Ázsiából érkezett néptörzsek az akkor Alaszkát Szibériával összekötő szárazföldi hídon érkeztek, a Bering-szoroson keresztül. Dél-Amerika benépesülése tehát semmi esetre sem történhetett 8-10 ezer évnél hamarabb! Az Újvilágra érkezetteknek ugyanis előbb be kellett népesíteniük az észak-amerikai földrészt, majd a közép-amerikai földszoros őserdein áthaladva, az Andok és

Amazónia leküzdése után érkezhettek ide, Piauíba. A történészek, régészek és paleontológusok értetlenül álltak a bejelentés előtt, míg azután egy újabb expedíció fényt nem derített az igazságra.

A faszénmaradványok kormeghatározása hibátlan volt, de ugyanezeket a maradványokat megtalálták olyan helyeken is, ahol nem voltak sziklarajzok, és ezeket már semmi esetre sem lehetett összefüggésbe hozni az őslakókkal. A festményeket tartalmazó sziklafalak alatt talált faszénmaradványok tehát az itt igen gyakori természetes erdőtüzek eredményei, amelyek pontosan a sziklafalak védelme miatt maradhattak fenn évezredekig keresztül. Természetesen ezután az itt talált állatcsontok esetében is óvatosabban nyilatkoztak. A pontos kormeghatározáshoz most már magukat a sziklarajzokat kezdték vallatni, a modern tudomány eszköztárának segítségével. Megállapították, hogy az egykori alkotók háromszínű festéket használtak, a vöröset, az okkersárgát és a feketét. Az első kettő anyaga az itt nagyon gyakori vörös vas-oxid, állati vérről, illetve zsíradékkal keverve, míg a fekete színnél kormot is használtak. Ezeknek a festékeknek nagyon kis mennyisége is elegendő volt a C 14 vizsgálatok elvégzéséhez. Az eredmény most már mindenkit megnyugtató, ugyanis a rajzok 2-6 ezer évesek.

A gránitsziklák titka

Néhány száz kilométerrel délebbre, a cearái Sertão Centrálban, a száraz bozótvilág közepén már nem található meg az a finom szemcsés homokkő, amely a piauí lelőhelyek jellegzetessége. Itt mindenütt a kristályos gránit és a gneisz az úr. Ezeknek a kőzeteknek az anyaga szemcsés, pusztulási formájuk is egészen más, mint a

homokkő. Trópusi körülmények között jellegzetes gömbhéjas forma alakul ki a felületükön, úgy néznek ki ezek a sziklák, mint egy hatalmas cipő. Itt is keletkeznek terjedelmes függőleges, sőt visszahajló falak, de a szemcsés szerkezetű kőzet felszíne nem alkalmas arra, hogy fessenek, rajzoljanak rá. A falfirkálók népe mégis talált megoldást arra, hogy jelenlétét az utókor számára megmutassa. Itt finom vésések formájában hagyták hátra üzenetüket. Nem lehetett egyszerű dolog a fémeket nem ismerő, csak fa-, csont- és kőszerszámokat használó őslakóknak a roppant kemény gránitsziklába belevésni, belekarcolni jeleiket. Ezért is egészen biztos, hogy van jelentése, fontossága ezeknek a rajzoknak, ugyanis igen sokfelé fordulnak elő. Pontos számbavételük eddig nem történt meg, jobbára csak a helyi lakosok ismerik őket. Természetesen némelyikhez legendák, romantikus történetek fűződnek. Ezek összegyűjtése is érdekes feladat lenne, ha valaki egyszer vállalkozna rá. A rajzok jelentésének megfejtése komoly nehézséget jelent, ugyanis ezen a vidéken már egészen más jellegűek a jelek. Geometriai formák, vonalrendszerek a jellemzők, figurális ábrázolás szinte sehol nincsen.

A falfirkálók földjének déli szélén, a bahiai *Chapada Dinamantina Nemzeti Park* gránitszikláinak között szintén vannak véssett sziklarajzok. A gazdag leletanyagban olyan ábrarendszerek fedeztek fel, amely egy csillagászati naptár ősi változata. A 28-30 rekeszes sziklába karcolt hálózatrendszer mellett – amely a holdciklusnak megfelelő napokat jelezte – ábrázolták a Napot, a Holdat és a déli féltekén látható legjellegzetesebb csillagalakzatokat. Ezek hieroglifikra emlékeztető jeleit meg is fejtették, a jeleket azonosították. A terület kutatói eredményeiket a *Revista Geografica Universal* című folyóiratban publikálták, ezért azután amikor a cearái Sertão Centrálban, a Banabuiú folyó felső szakaszának még nagyrészt érintetlen bo-

zótvilágában a helyi lakosok segítségével megtaláltuk azokat a hatalmas sziklatömböket, amelyek védett oldalán a karcolt rajzok láthatók, összehasonlítást tudunk tenni a már értelmezett ábrázolások és az új leletek között. Sajnos, nincs közöttük azonos jel. Az ezen a területen látható különböző falkarcolások tartalmazznak ugyan azonos jeleket, de ezek nem hasonlítanak a már értelmezett figurákra.

Egy dologban azonban érdekes módon egyeznek a Sertão Centrál eddig ismert gránitsziklarajzai. Valamennyi víz mellett található! Illetve olyan helyen, ahol a keletkezésük idején víz volt. Az előbbieken említett cearái lelőhely egy időszakos tavacska közelében van, viszont a szikla lábánál fekete színű, mély rétegű, cserepesre száradt tavi üledék található, amely jelzi, hogy egykor ez a kötőmb a vízből emelkedett ki. Az üledék egyébként gazdag fossziliákban, ugyanis kémhatása – eltérően a környezetétől – nem savanyú, hanem lúgos, ami a hajdani tóban tenyésző mészvázú állatok maradványainak köszönhető. A környező erősen savanyú üledékekben minden igen hamar le bomlik, ezért nem lehet ezeken a területeken fossziliákat találni. Nem messze a rajzos sziklatömbtől, sok állati csont került a felszínre a fekete iszapból, közöttük az óriástatu jellegzetes páncéldarabjai és az óriáslajhár hatalmas csontmaradványai. A rajzokat viszonylag könnyű észrevenni, hiszen az árnyékadó visszahajló sziklafal szinte csalogatja a bozótvilágban forrósággal küszködő embert. Fényképezni ellenben majdnem lehetetlen a rajzokat, mert igen halványak, és csak megfelelő fényviszonyok mellett, megfelelő szögből fényképezve látszanak jól. (A körülmények jellemzésére hadd említsek egy apró, de számomra roppant kellemetlen epizódot. Ennél a sziklafalnál két fényképezőgéppel dolgoztam, és amíg az egyikkel bibeledtem, a másikat kitettem a csupasz sziklafelszínre, ahol nem volt semmi árnyék.

Nem telt el 10 percnél több, és a gép annyira felforrósodott, hogy nem lehetett kézbe venni. A benne lévő expónát film pedig sajnos tönkrement, elégett...))

A gránitsziklák üzenetének megfejtése tehát az utókor feladata lesz, de előbb számba kellene venni az eddig ismerteket, pontos leltárt készíteni, megbízható helymeghatározással, hiszen a sziklarajzok legtöbbször ember nem járta bozótrengeteg mélyén található.

A mészköszurdok rejtélye

Néhány száz kilométerre a Sertão Centrál-tól délkeletre, hosszan elnyúló, alacsony hegyvidék húzódik, amelynek neve *Chapada do Apodi*. Nagobbik része már a Rio Grande do Norte állam területére esik. Ez egy hatalmas, kibillent prekambriumi gránit-gneisz tömb, amely viszont a kiemelkedése előtt, a kréta korszak végén tengeri elöntést kapott. A viszonylag rövid ideig tartó földtörténeti epizód vékony, 30-50 méter vastagságú mészkoréteget hagyott maga után, amelynek egy része még a kiemelkedés és az ezt kísérő fokozott erózió ellenére is a felszínen maradt. A Chapada do Apodi fennsíkszerű tetejét tehát helyenként összefüggő mészkötarakó fedi. Itt található a falfirkálók földjének talán legérdekesebb, legtitokzatosabb fasteménnyei.

Már maga a tájkép is teljesen különbözik az errefelé megszokottól. A mészkö előfordulása kifejezetten ritka a délkelet-brazíliai földháromszögben. A mészkövön kialakult talajok szerkezete, tápanyagellátása jobb, mint az ősközetek talajai. Az egyetlen gondot az okozza, hogy ezek a talajok még inkább kiszáradnak a forróság hatására, hiszen az alattuk található mészköbe beszivárog a csapadékvíz. Amikor errefelé a mainál nedvesebb időjárás volt, ezt a mészköplatot virágzó erdőségek borították. A bőséges csapadék keskeny, de mély, szurdokszerű völgyeket korrodált a mészköbe, amelyeket azután az összegyűlt víz kis patakok formájában tovább mélyített, formált. A völgyek függőleges oldalfalát változatos formájú korrodált fülkék, kisebb-nagyobb üregek sora teszi változatosabbá. Ezekben az üregekben éltek az itteni őslakosok, és némelyiket ki is festették sajátos rajzaikkal.

Azóta eltűnt az erdő, a lombhullató bozót, és szárazságtűrő broméliák váltották fel a dús vegetációt. Ezek az ananászfélékhez tartozó növények az alkalmazkodás csodái, és ismét csak azt bizonyítják, hogy ha a természetnek van elég ideje hozzá, a vegetáció a legszélsőségesebb viszonyokat is képes elviselni. A broméliák fajainak döntő része csak az Újvilágban fordul elő, mindössze néhány képviselőjük él Afrikában, a Guineai-öböl közelében díszlő esőerdőkben. Java részük epifita, az esőerdők ágának felső zónájában tenyésznek.

Tatu a Serra da Capivara egyik sziklarajzán

A kifestett sziklaüregek gyakran olyan alacsonyak, hogy csak ülve lehet elférni bennük

A kréta korszakban alakultak ki, akkor, amikor a két földrész még a Pangeához tartozott, de röviddel a keletkezésük után Dél-Amerika elvált Afrikától. Az ott maradt broméliák megmaradtak esőerdei epifitának, nem is terjedtek messzebb eredeti lakóhelyüktől. A Dél-Amerikába szakadtak viszont meghódították az egész földrészt, és hihetetlen módon alkalmazkodtak mindenféle természeti körülményhez. Látni ezeket a félsivatagi növényeket, nehéz elképzelni, hogy őseik a nedves trópus lakói, amelyeknek még gyökerei sincsenek, hanem a levélrózsa tövében összegyűlt esővizet használják fel, különleges sejtjeik segítségével. Az itteni broméliák nem a fák koronájában, hanem a talajon élnek, és féléves forró szárazságot is kibírnak minden károsodás nélkül.

A mészkőszurdok hajdani lakói csak egyféle festéket használtak, a sötétbordó vas-oxidot. Azt is kiderítették, hogy ez a festékanyag nem tartalmaz állati eredetű alkotórészt. A rajzok fennmaradását nagyban elősegítette az a tény, hogy ezeket már valódi barlangszerű üregek falára, mennyezetére festették. Némelyik üreg olyan alacsony, hogy csak guggolva fér bele az ember, a festményeket pedig leginkább hanyatt fekvé lehet látni. Vajon mi készítette az alkotókat arra, hogy ide fessék rajzaikat, amikor a szurdokban ennél jóval nagyobb üregek is voltak? Vajon mit akartak kifejezni a jól felismerhető repülő papagáj ábrázolásával? Szárnyas madárfigurák egyébként több helyen is előfordulnak, más, nehezen azonosítható, erősen stilizált állatrajz társaságában. Mindenesetre ezek a sziklafestmények lényegesen különböznek mind a piaui nemzeti parkokban, mind a cearái gránitfalakon látottaktól. Ez a nép is akkor tűnt el nyomtalanul, amikor a mészkőplató időjárása elkezdett szárazabbra fordulni, és a sziklafalakon látható arapapagáj, meg a

többi állat elköltözött erről a vidékről. Azóta új lakók érkeztek ide is, meg az előzőekben bemutatott területekre is, ám az ott talált ősi kultúrához nem sok közük volt. Ez azután a későbbiekben számos konfliktus forrása lett.

Epilógus

Piauí legértékesebb prehistorikus sziklarajzai ma nemzeti parkok védett látványosságai. Cearában egyelőre semmi nem védi ezeket a pótolhatatlan kultúremléket, egy részük nyilván már elpusztult, hiszen a külön álló gránittömbök igen jól felhasználhatók építőköforrásnak. Ezeket ugyanis sokkal könnyebb megbontani, és innen fejteni a követ, mint a vízszintes egybefüggő talajszintből kibányászni. Az Apodi városka mellett található mészkőszurdok festményei néhány éve védettek, jól kiépített sétatörvényen helyi vezető felügyelet mellett látogathatók. Miután a festmények 90%-a mára már elpusztult. Ugyanis napjainkban a Chapada do Apodi száraz fennsíkja lakóinak egyetlen megélhetési forrása van, a méhészkedés. Mint említettem, az északkelet-brazíliai földháromszög szegény mészkőben, ezért ahol előfordul, onnan messze földre is elszállítják az építkezéseknél nélkülözhetetlen égetett meszet. Az itteni igen tiszta, kréta kori mészkő pedig kitűnő nyersanyag. Sok száz család megélhetését biztosítja a mészkőbányászat és a méhészkedés. Nem kell nagy képzelőerő ahhoz, hogy bárki belássa, a szurdokok falából sokkal egyszerűbb és gazdaságosabb kitermelni a mészkövet, mint megbontani a fennsík felszínét, aknákat, árkokat mélyíteni, és csak ezután kezdeni a kitermelést. (Természetesen mindezt trópusi forróságban, kézi erővel!) A környező táj lassan sivataggá változik, ugyanis a száraz erdő fát viszont az égetésnél használják fel. Az elmúlt évti-

zedek, esetleg évszázadok során sorra áldozatul estek a ma ismerteknél talán sokkal értékesebb, érdekesebb sziklarajzok. Pedig Északkelet-Brazília történelmét ezekre a sziklára rajzolták, vésték! Eddig még senki nem tudta elolvasni őket, és ha égetett mészként vagy kockakőként fejezik be létüket, akkor nem is fogja soha többé senki megfejteni a titkokat. Mielőtt bárki felháborodna a barbárság, a tudatlanságból eredő pusztítás és pusztulás halatán, hadd emlékeztessék egy minket, kulturált közép-európaiakat érintő tényre.

Amikor évekkkel ezelőtt még odahaza, Magyarországon, a Környezetvédelmi Minisztériumban hivatalnokoskodtam, a hazai élővilág védelme volt a feladatam. Léteztek és működtek nemzeti parkjaink és egyéb védett területeink, a vadon élő állatok és növények egy részét világszínvonalú jogszabályok védték, a természet oltalmáról már jól képzett szakgárda gondoskodott az egész országban. Védett állat volt az ürge is. Ekkor kaptam egy értesítést, hogy az ország északkeleti részében csapdával fogják, vadásszák az ürgeket, ráadásul szigorúan védett területen! Odautaztam, hogy személyesen győződjek meg a tényről, és egyben a megoldást is megtaláljuk. Helybéli munkatársam elmagyarázta, tehetetlenek az esettel kapcsolatban, ugyanis azok a honfitársaink, akik az ürget vadásszák, csapdazzák, azért teszik ezt, mert megeszik! Ez az egyetlen fehérjeforrás a családjuk számára, mert az üzletben a húst nem tudják megvenni! És télen kivágják az útszéli akácfákat, majd ha az elfogyott, akkor a termő gyümölcsfákat is, mert nincs pénzük tüzelőre, és a gyerekek odahaza megfagynak. Az ok ugyanaz, mint itt a távoli Brazíliában a méhészkedés esetében, vagy Fekete-Afrikában az éhező néger, vagy India és Banglades nyomorgó milliói esetében. Akik kivágják az utolsó fát, leölik az utolsó vadon élő állatot, még ha ézszer is védett is. Ugyanis éheznek, a gyermekeikkel együtt, és nem érdekli őket a holnap. Az az ország, amelyik nem tudja megetetni éhező lakóit, amelyik nem talál megoldást az alapvető szociális, kulturális problémái megoldására, soha nem fogja tudni tartósan és biztonságosan megővni sem a természeti, sem pedig a kulturális értékeit. A természet- és környezetvédelem gyakorlati magvalósítása, a kulturális örökségek megővése a világban ma már nem szakmai kérdés. Erre jöttek rá a világnak azok, a környezetünkért és a természetért tenni akaró szakemberei, politikusai, akik az elmúlt évben ismét összegyűltek a dél-afrikai Johannesburgban. Az ott elfogadott végrehajtási terv első és legfontosabb pontja nem a természetről szól, de nem is a környezetről. Az első és legfontosabb tennivaló a szegénység megszüntetése. Erre már rájött a világ, csak nehogy túl késő legyen.